

Акерманській області націоналізації підлягали ще 18 ресторанів, 4 з яких належали євреям: 2 ресторани в селищі Байрамча Саратського району (Йосиф Школьник, Герш Шор), 2 ресторани в Болграді (брати Зільберман, Лейб Фрайнфельд [5, 31-37].

Найбільш боляче вдарило по людях націоналізація приватних будинків. За підрахунками авторки серед відібраних комуністами приватних будинків Ізмаїла понад 30% належали саме єврейським родинам. Гільдін Яків – уродженець Ізмаїла. До приходу радянської влади тримав крамницю, в якій торгував різним крамом. У серпні 1940 р. його магазин було націоналізовано. В жовтні того ж року Яків Гільдін позбавився й власного будинку (6 кімнат), який, за розпорядженням радянської влади, було націоналізовано. Іцкович Роза – мешканка Ізмаїла, до червня 1940 р. торгувала галантерейними виробами та взуттям у крамниці. Роза Іцкович постраждала від радянської влади двічі: в серпні в неї відібрали крамницю, а в жовтні – житловий будинок.

Аналіз матеріалів комісії з реабілітації жертв політичних репресій, з якими працювала авторка, дозволяє навести приклади прояву репресивної політики влади по відношенню до євреїв – мешканців регіону.

Бекер Яків Ісайович – уродженець Ізмаїла: «Я й моя покійна дружина 13 червня 1941 року були заарештовані й без суду відправлені до Середньої Азії. В мене забрали будинок ...; меблі та все майно...» [6].

Вайнберг Сара Іллівна – уродженка Ізмаїла, 1923 року народження. У зверненні до реабілітаційної комісії зазначала: «13 червня 1941 р., в три години ночі до нас прийшли співробітники НКВС та провели обшук (шукали зброю, якої в нас ніколи не було). Потім вилучили всі наші документи, виставили нашу родину з дому з одним вузлом з речами, а двері опечатали. ... Все накопичене нашою родиною залишилось в домі. Потім по дорозі всіх чоловіків зняли з ешелону, в тому числі й мого вітчима. Більше ми його ніколи не бачили. Нас привезли в Південно-Казахстанську область у радгосп Пахта-Арал, де ми працювали на бавовняних полях. Нестерпна жара, голод, малярія, виснажлива праця – все це вбивало наших людей. З 2 000 прибулих залишилася невеличка група людей» [7].

Ройтман Іоша – уродженець містечка Татарбунари, 1897 року народження разом із дружиною Ханною (1897 р.н.) та сином Марком (1928 р.н.) були репресовані 10.06.1941 р. та примусово переселені до Казахстану. До 1940 р. Ройтман був дрібним підприємцем – тримав два цехи з переробки соняшника та по виготовленню черепиці. Кілька рядків зі спогадів Марка Ройтмана: «Мені на момент арешту було 13 років. У 2 години ночі до нас прийшли солдати НКВС, дозволили взяти із собою невеличкий вузол з речами та привезли у двір Татарбунарської міліції, де вже було багато людей, таких-саме заарештованих, як ми. Потім нас посадили в машини та відвезли на станцію Сарата, звідки у товарних вагонах відправили до Казахстану»[8]. Й таких свідчень сотні...

Всього, за нашими підрахунками (поки ще не остаточними) кількості євреїв Українського Придніпров'я, які були репресовані радянською владою протягом 1940-1941 рр. становить 204 особи, або 26,7% від загальної кількості репресованих регіону в цей період. Зауважимо, що ці дані мають проміжний характер, а кількість тих, хто зазнав тортур від радянської влади в перший рік її присутності в регіоні ще потребує подальшого уточнення.

Проживаючи в Південній Бессарабії протягом кількох століть єврейське населення відіграло важливу роль в економічному та культурному житті регіону. Репресивна політика комуністичної влади, яка намагаючись якнайшвидше зробити Бессарабію радянською, повторила вже наявний досвід знищення етнічних та економічних особливостей окремо взятого регіону шляхом націоналізації, примусової депортації, що боляче вдарило по представникам різних етнічних груп регіону, в тому числі й по євреях. Прошли роки, здавалося більше ніколи не буде повторення жахів радянської системи, але, на жаль, сучасна росія виявилася «достойною» наступницею сталінської системи, а незаконні арешти та викрадення людей, їх звинувачення в «націоналізмі», позбавлення громадянських прав і приватного майна стали візитівкою рашизму.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Циганенко Л. Репресії проти єврейського населення Південної Бессарабії (червень 1940 – липень 1941 рр.). *Науковий вісник ІДГУ. Серія: Історичні науки*. 2020. № 50. С. 88-98.
2. Комунальна установа «Ізмаїльський архів» (далі – КУІА). Ф. Р-470. Оп.1. Спр. 1, арк.14-18.
3. КУІА. Ф. Р-470. Оп.1. Спр. 1, арк. 29-31.
4. Ізмаїльський музей Придніпров'я. Архів. Спр. 18.
5. КУІА. Ф. Р-470. Оп.1. Спр. 1, арк. 32-37.
6. Архівний відділ Ізмаїльської міської ради (далі – АВІМР). Ф. 242-Т. Оп.1. Спр. 13.
7. АВІМР. Ф. 242-Т. Оп.1. Спр. 27.
8. АВІМР. Ф. 242-Т. Оп.1. Спр. 18.

Лазуренко В.М., – доктор історичних наук, професор, заслужений працівник освіти України, проректор з гуманітарно-виховних питань Черкаського державного технологічного університету, голова Черкаської обласної організації Національної спілки краєзнавців України;

Яшан О.О., – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії та права Черкаського державного технологічного університету

ПАМ'ЯТЬ ПРО ГОЛОКОСТ І СУЧАСНА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНЬСКА ВІЙНА

Для переважної більшості європейських країн Голокост, в основі якого расова теорія нацизму, ідея про перевагу арійської раси над іншими, визнаними «неповноцінними» расами, уявлення про «світове єврейство» як головного ворога

німецької нації, став наріжним каменем їх політики національної пам'яті. Тому 1 листопада 2005 р. Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй було прийнято Резолюцію, яка закликає щоб уроки Голокосту назавжди збереглися в пам'яті наступних поколінь та сприяли запобіганню актам геноциду в майбутньому: «Голокост, що призвів до винищення однієї третини єврейського народу та незліченної кількості представників інших меншин, завжди буде служити всім людям застереженням про небезпеки, які несуть у собі ненависть, фанатизм, расизм і забобони» [1]. Також Резолюція проголосила щорічно відзначати 27 січня Міжнародним днем пам'яті жертв Голокосту.

Зазначимо, що політика національної пам'яті не є чимось застиглим, раз і назавжди ustalеним, вона постійно розвивається та еволюціонує разом із суспільством. Тож цілком доцільним виглядає ухвалення 19 вересня 2019 р. резолюції Європейського парламенту «Про важливість збереження історичної пам'яті задля майбутнього Європи» [2]. Цей документ також пропонує більш глибоко вивчати Голокост, а також закликає до створення «загальноєвропейської культури пам'яті», що сприяло б більшому розумінню й осмисленню європейцями свого минулого і слугувало б своєрідним запобіжником перед новітніми викликами і загрозами, з якими стикається європейська демократія. Але тільки пам'ятати для цього не достатньо, потрібно розуміти чому сталась та чи інша подія. Прикладом може слугувати сучасна путінська росія. У ході російсько-української війни, війська російської федерації 1 березня 2022 р. нанесли три ракетних удари по території Бабиного Яру. У будівлі спортивного комплексу «Авангард» в Бабиному Яру, який було пошкоджено ракетним ударом російських військ, планувалось створення Музею Голокосту в Україні та Східній Європі. Проект був запланований Меморіальним центром Голокосту «Бабин Яр» у межах державно-приватного партнерства. «Оскільки розстріли у Бабиному Яру тривали з 1941 по 1943 роки, і там у різних місцях вбили від 70 до 100 тисяч людей, ми можемо розглядати всю площу урочища як територію Голокосту, яку не можна зачіпати», – зазначив директор Центру Просторів Технологій Максим Рохманійко [3].

Як стверджує д.ю.н., професор, суддя Конституційного Суду України Віктор Колісник: «Відвертий цинізм та підступність російського політичного керівництва полягає й у тому, що воно, кинувши російські війська на прорив до столиці України найкоротшим шляхом з північно-західного напрямку, фактично вчинило глум над пам'яттю жертв Бабиного Яру, адже вони наступали саме там, де нацисти у 1941 році здійснили масові розстріли євреїв, українців, росіян, ромів і багатьох людей інших національностей, включно й немовлят. Тобто російські окупанти у XXI столітті йдуть у Київ та й по всій Україні тими самими стежками, що й нацистські орди у 1941 році» [4].

Президент Польщі Анджей Дуда виступаючи 28 квітня 2022 р. в Освенцимі порівняв злочини росіян в Україні до подій Голокосту. Під час виступу глава польської держави зазначив, що злочин геноциду проти єврейського народу стався через ненависть, яку нацисти вживлювали німецькому народові. Він зауважив, що зараз таку ж ненависть до українців можна побачити з боку росіян. А. Дуда зазначив, що не розуміє, чому російські лідери раніше пишалися звільненням червоною армією концтабору Аушвіц-Біркенау, але зараз росія скидає бомби на

Бабин Яр – місце, де катували українських євреїв. «Ми сьогодні тут, щоб показати, що кожен народ має право на життя, культивування своїх традицій, розвиток. Ми голосно кричимо: ні – ненависті, ні – антисемітизму, ні – антиукраїнізму, ні – антиполонізму!» – підкреслив А. Дуда [5].

Утім, дивуватися з цього не доводиться, адже росія давно і грубо порушує міжнародне право, діючи саме за гітлерівськими політичними лекалами. Країна, яка вважає себе правонаступницею СРСР, поступово почала приватизувати перемогу у Другій світовій війні. Але якщо в Радянському Союзі перемога над нацистською Німеччиною трактувалася насамперед як перемога над агресором, під гаслом «Це не повинно повторитися!», то в сучасній росії, навпаки, культивується дух агресії, а радянське гасло замінене на «Можемо повторити!». Завдяки нескінченному потоку фільмів, книг, телевізійних програм і пісень, офіційній і загальноприйнятій нарації, ретельно вибудований радянськими ідеологами і успадкований сьогоднішньою владою, відкидає факти і події, які не вписуються в офіційну версію, – версію, в якій головний наголос робиться на патріотизмі, військовій славі та стражданнях мирних радянських громадян. Голокост – одна з подій, яка не вписується у цю версію, відповідно він так і не став частиною колективної пам'яті росіян про війну. Тому для більшості росіян Голокост – це далека подія, що трапилася десь у Європі, а зовсім не історія послідовного знищення їхніх єврейських співгромадян, більшість з яких були розстріляні в ярах та лісах на околицях їхніх міст та сіл. Хоча, саме на окупованих радянських територіях нацисти почали здійснювати прискореними темпами та з особливою жорстокістю політику, яка згодом була названа «остаточним вирішенням єврейського питання». І коли наприкінці 1942 р. почалося повномасштабне знищення європейських євреїв, то на окупованій території СРСР вже було ліквідовано половину жертв Голокосту. До речі, в сучасній росії відсутній і національний День пам'яті жертв Голокосту. Також відсутнє кримінальне покарання за заперечення Голокосту. Його ставлять в один ряд із «героїзацією» колабораціоністів та «запереченням ролі СРСР у перемозі над нацизмом». У результаті деякі громадські діячі і навіть вчені відкрито заперечують Голокост.

Підсумовуючи, зазначимо, що небажання інтегрувати історію Голокосту в історію власної країни, яке спостерігаємо в сучасній росії, відмова від осмислення ролі Голокосту для людства, призвело до того, що на державному рівні відбуваються акти, спрямовані проти життя цілих народів. Наприклад, поява на сайті російського державного агентства «РИА Новости» статті із закликами вчинити геноцид українців [6]. 08 травня 2022 р. в ефірі кремлівського пропагандистського шоу на державному каналі «росія 1» депутат російської держдуми Олексій Журавльов заявив, що для «денацифікації» України необхідно знищити два мільйони українців [7], а депутат держдуми від пропрезидентської партії «єдина росія» Олег Матвейчев заявив про необхідність ліквідації таких понять як «Україна» і «українці» [8].

Завершуючи дану статтю, хочемо ще раз повернутись до її назви і зазначити, що пам'ять про Голокост завжди буде стояти актуальним сегментом як нашої української боротьби за свою державність, так і буде оберегом історичної справедливої пам'яті й правди про страшні події пов'язані із геноцидом єврейського

народу у роки Другої світової війни. Пам'ятаємо – перемагаємо!

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1.Резолюція 60/7, прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй, «Пам'ять про Холокост». URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_e18#Text (дата звернення 03.05.2022).

2.Про важливість збереження історичної пам'яті задля майбутнього Європи. URL : <https://cutt.ly/GHzhAd0> (дата звернення 03.05.2022).

3.Під час обстрілу Бабиного Яру російські війська пошкодили будівлю, де планувалось будівництво Музею Голокосту у Східній Європі. URL : <https://cutt.ly/8Hzh8zn> (дата звернення 03.05.2022).

4.Колісник Віктор. Росія вже перевершила нацистський Третій рейх, підступно наносячи ракетно-бомбові удари по Україні (до суддів та правознавців). URL : <https://cutt.ly/gHzj6pZ> (дата звернення 04.05.2022).

5.Дуда порівняв дії військових РФ в Україні з Голокостом. URL : <https://cutt.ly/АНzkBZu> (дата звернення 04.05.2022).

6.Что Россия должна сделать с Украиной. URL : <https://cutt.ly/jHzliQ7> (дата звернення 04.05.2022).

7.«Два миллиона украинцев должны быть денацифицированы, то есть уничтожены», – депутат держдуми рф Журавльов. Відео. URL : <https://slovo.news/post/78005> (дата звернення 08.05.2022).

8.«Понятый «Украина» и «украинец» не должно существовать в будущем», – депутат держдуми рф Матвейчев. Відео. URL : <https://censor.net/ua/v3339951> (дата звернення 08.05.2022).

Довжук І.В. – доктор історичних наук, професор кафедри документознавства і методики навчання Університету Григорія Сковороди в Переяславі

ТРАГЕДІЯ ЄВРЕЙСЬКОГО НАРОДУ. БАБИН ЯР

Патологічною ненавистю Гітлера і всієї нацистської партії до євреїв просякнута програма партії, книжка Адольфа Гітлера «Майн кампф», нацистське законодавство і державно-політична діяльність. Зокрема, 15 вересня 1935 р. були видані так звані Нюрнберзькі закони, якими німецьких євреїв позбавляли громадянських прав. Закони забороняли шлюби і нешлюбні зв'язки євреїв з арійцями, наймати домашніх служниць із-поміж жінок арійського походження тощо. Упродовж декількох наступних років видано ще 13 законів і декретів антисврейського спрямування, які ставили євреїв поза правом. Їм заборонялось працювати на державній службі, обмежено можливість працювати в приватних установах і фірмах, заборонено – у редакціях газет і журналів, на радіо, на викладацькій роботі (у школах та закладах вищої освіти), у театрі й кіно. Згодом (1938 р.) євреям заборонено медичну та юридичну практику, їх усунуто з фондової

біржі, обмежено можливості займатися торгівлею. Окрім цього, у багатьох містах їм стало важко купити продукти, товари першої потреби, на дверях багатьох крамниць висіли написи: «Євреям вхід заборонено». Аптеки не відпускали їм ліків, готелі не надавали нічлігу. Отже, євреїв позбавляли засобів до існування, їм створювали нестерпні умови проживання в Німеччині [4, с. 325]. І це був тільки початок трагедії сврейського народу.

Страшним проявом нацистського геноциду і всесвітнім символом трагедії сврейського народу став київський Бабин Яр. Айнзацкоманда 4а під командуванням штандартенфюрера СС Пауля Блобеля була відряджена до штабу 6-ї польової армії вермахту. 30 червня та 2 липня 1941 р. кати айнзацкоманди вбили у Луцьку кілька тисяч євреїв. Потім вони «попрацювали» у Рівному, Новограді-Волинському, Житомирі, всюди залишаючи кривавий слід. 19 вересня разом із частинами 6-ї польової армії вони увійшли до столиці України. Завдання знищення єврейського населення Києва було покладено на Пауля Блобеля та його підрозділ у складі 150 гестапівців та есесівців. На допомогу айнзацкоманді були додані 45-й, 118-й та 303-й поліцейські батальйони та «буковинський курінь», що пройшов кривавим чоботом від Чернівців до Києва, а також добровольці з місцевих відшепенців, підібрані окупантами. У масовому тотальному знищенні київських євреїв з 29 вересня до 3 жовтня 1941 р. брали участь 1200 вбивць. За ці п'ять днів ними було знищено до 100 тис. людей, майже половину яких складали діти.

Діна Пронічева, яка дивом уціліла під час розстрілу і зуміла вночі вибратися з Бабиного Яру, у своїх показаннях свідчила: «На моїх очах роздягали, били: люди істерично сміялися, мабуть, божеволіли, ставали за кілька хвилин сивими. Грудних дітей виривали у матерів і кидали вгору через якусь піщану стіну, всіх голих вишикували по дві-три людини і вели на височину до піщаної стіни, в якій були прорізи. Туди люди входили та не поверталися... З протилежного боку з кулеметів їх розстрілювали, люди падали вниз у дуже глибоку прірву» [1, с. 327-328].

Ось які показання дав на суді про бойню в Бабиному Яру 29-30 вересня 1941 р. член айнзацкоманди 4а Курт Вернер: «Відразу після мого прибуття на місце страти мені разом з іншими товаришами довелося відправитися вниз. Минуло трохи часу, і до нас по яру підвели перших євреїв. Євреї повинні були лягати обличчям у землю до стінок лощини. У лощині було три групи стрільців, усього дванадцять чоловік. До цих розстрільних груп зверху безперервно підводили євреїв. Наступні євреї повинні були лягати на трупи вже розстріляних. Стрілки стояли за євреями і вбивали їх пострілами в потилицю. У мене досі в пам'яті, який жах охоплював євреїв, які згори, з краю яру, бачили трупи в ямі. Багато хто з них відчайдушно кричав» [3, с. 67].

Сторож Лук'янівського цвинтаря Сергій Іванович Луценко, який був очевидцем страшного злочину, розповідав: «Століттями ховали на Лук'янівці мерців, але прокляті фашисти за один тиждень поховали в Бабиному Яру стільки, що їх на трьох цвинтарях не покладеш. Було так: нещасним наказали скласти в купу всі їхні речі, потім німці ставили людей у колони по сто осіб і вели до Бабиного Яру. Зі сторожки на цвинтарі було добре видно, як людей роздягали догола, як з автоматів та кулеметів розстрілювали поставлених над прірвою, як хапали дітей за ніжки, піднімали та кидали живих у яр. Розстрілювали від ранку до вечора».